

Er det et problem at være ufaglært i Danmark?

De ufaglærtes økonomiske situation ser bedre ud, end mange forestiller sig. En sammenligning af ufaglærte og faglærte viser, at de ufaglærte skaber et livsforløb, som næsten er identisk med faglærtes. De ufaglærtes økonomiske situation bør derfor nuanceres mere, end det sker i den aktuelle debat.

FLEMMING AGERSNAP
Professor emeritus,
CBS

SØREN JENSEN
Forskningsassistent
SFI

I dag tages det nærmest som en kendsgerning, at det er et problem for Danmark, at op mod 20 procent af arbejdsstyrken ikke har en uddannelse. Problemet ses først og som en konsekvens af den internationale konkurrence. Lavtlønslandene overtager den del af produktionen, som ikke kræver uddannet arbejdskraft. For at overleve i den internationale konkurrence bliver et højt lønsland som Danmark således nødt til at satse mere på uddannelse. Såvel politikere som eksperter anbefaler derfor, at om få år skal 95 procent af arbejdsstyrken have en (relevant) uddannelse.

I denne artikel ser vi på, hvordan det går de personer, som forlader folkeskolen uden efterfølgende at gennemføre en uddannelse. Hvad betyder det for dem økonomisk? Sakker de bagud i lønfordelingen i forhold til faglærte? Vi sætter den analyse i perspektiv ved at sammenligne år 2000 med år 2010.

De benyttede data

I vor analyse benytter vi data fra Danmarks Statistiks registre. Vi tager udgangspunkt i heltidsansatte ufaglærte og faglærte mellem 16 og 65 år¹. Data angår 2000 og 2010.

Ufaglærte består i et enkelt år af tre grupper, som udtømmer mulighederne for højest gennemført skoleuddannelse:

1. 7. – 8. klasse
2. 9. – 11. klasse
3. Gymnasium og HF

Den første gruppe omfatter i dag meget få personer, idet det i 1972 blev obligatorisk mindst at gennemføre 9. klasse mod tidligere 7. klasse. Imidlertid udgør de et væsentligt antal i 2000 for de personer, som er over 45 år.

I analysen slår vi de to første grupper sammen og betegner dem 'Folkeskole'. Denne gruppe omfatter også de personer, som begynder en uddannelse efter folkeskolen, men ikke afslutter den². En del fra denne gruppe har stoppet med deres uddannelse så sent i forløbet, at de næsten kan betragtes som uddannede, selv om de registreres som ufaglærte. Herudover deltager mange i kurser, som ikke er en del af det formelle uddannelsessystem. Endelig er der mange i denne gruppe, som senere begynder og gennemfører en uddannelse. Gruppen 'Folkeskole' for en årgang er således broget sammensætning af personer, som i opgørelserne kun kan karakteriseres med en folkeskolebaggrund.

Den 3. gruppe, 'Gymnasium og HF' omfatter også mange, som har startet på et uddannelsesforløb, men ikke afsluttet det.

NOTE 1 Vi udelukker deltidsansatte, da vi ikke ved, om det skyldes et frivilligt valg eller er et påtvunget vilkår.

NOTE 2 Så længe de er i gang med et uddannelsesforløb indgår de ikke i arbejdsstyrken.

Disse forløb kan være en faglig uddannelse eller en videregående uddannelse. Derfor kan denne gruppe heller ikke bare karakteriseres med 'Gymnasium og HF', men må ses i lyset af, at den omfatter personer, som har gennemført en større eller mindre del af en supplerende uddannelse.

Tallene for de ufaglærte og faglærte er også påvirket af indvandring og udvandring. Vigtigst for vores formål er dog, at situationen på arbejdsmarkedet spiller en rolle. Da vi kun ser på fuldtidsbeskæftigede, vil øget arbejdsløshed uundgåeligt påvirke sammenligningen mellem to år.

Med hensyn til indkomst benytter vi årsindkomsten. Hvis årslønnen for en given person har været lav, kan det skyldes, at personen har været arbejdsløs eller under uddannelse i en periode.

Endelig deler vi personerne i de forskellige uddannelsesgrupper op i 5 ti-årsaldersgrupper. På den måde opfanger vi faserne i de forskellige personers karriereforsøg – startårene, konsolideringsårene, og aftrædelsesårene.

Beskæftigelsen for faglærte og ufaglærte

I vor undersøgelse af, hvad det betyder økonomisk at være ufaglært, sammenligner vi med faglærte. Derfor ser vi på, hvordan udviklingen ser ud for de to grupper fra 2000 til 2010. Tabel 1 viser, at begge grupper falder betragteligt i den periode. En første forklaring er den økonomiske krise, som startede i 2008, og som ikke var ophørt i 2010. Nedgangen er særlig markant for de yngre årgange, hvilket også kan forklares af krisen, da unge på grund af manglende erfaring har svært ved at få job. For eksempel udgør 28 – 37 årige faglærte og ufaglærte 71 pct. henholdsvis 42 pct. i 2010 i forhold til 2000. De samme tal for de 18- 27 årige er 48 pct. og 64 pct. Derimod er 58+ steget i samme periode for faglærte, mens denne gruppe stort set er uændret for ufaglærte. For de faglærte kan det skyldes, at de udskyder pensioneringen.

En anden forklaring på nedgangen fra 2000 til 2010 er, at en del ufaglærte job forsvinder på grund af den teknologiske udvikling og outsourcing til lavtlønslande. Med hensyn til specielt ufaglærte skyldes nedgang også, at mange har taget en uddan-

nelse og derfor flytter til en anden gruppe. Det gælder specielt kvinderne. For begge grupper gælder, at nogle kan have fundet job i andre lande, ligesom nogle kan være vendt tilbage til deres hjemland. Det er således svært at give den præcise årsag til nedgangen i antallet af ufaglærte og faglærte fra 2000 – 2010, men krisen fra 2007/2008 er formentlig en væsentlig forklarende faktor.

Tallene for ufaglærte og faglærte giver ikke belæg for at sige, at ufaglærte forbedrer deres jobchancer ved at tage en faglig uddannelse. Ligesom antallet af ufaglærte er antallet af faglærte reduceret markant fra 2000 til 2010. Krisens ophør kan ændre på den situation. Hvorvidt det vil øge deres jobchancer, er bestemt af, om udbuddet af job med disse uddannelseskrav vil stige i fremtiden, og i så fald hvor meget, hvilket der er stor usikkerhed omkring.

Indkomstfordeling for faglærte og ufaglærte

Vi beskriver indkomstfordelingen for faglærte og ufaglærte i fem figurer, som hver især repræsenterer en aldersgruppe, 18-27 år, 28-37 år, ..., 58+. Selve indkomstspredningen for hver faggruppe og aldersgruppe illustrerer vi ved sekstiler. Hver sekstil repræsenterer en sjettedel af de faglærte, henholdsvis de ufaglærte. Første sekstil består af dem med de laveste indkomster, anden sekstil af dem med de anden laveste indkomster, og så fremdeles til sjette sekstil, som består af dem med de højeste indkomster. Samme fremgangsmåde anvender vi både i 2000 og 2010, så i alt får vi 10 figurer, jf. figur 2.1- 2.10.

Undtagen for den yngste aldersgruppe har de andre aldersgrupper for både faglærte og ufaglærte samme mønster for indkomstfordelingen:

- Første sekstil med lav indkomst
- Anden til femte sekstil med moderat stigende indkomst
- Sjette sekstil med høj indkomst

Diagrammerne viser også, at indkomsten for de faglærte ligger 10-20 pct. over de ufaglærtes. Samtidig ser vi, at indkomsten for de ufaglærte i 5. og især 6. sekstil ligger 15 pct. over indkomsten for faglærte i 2. sekstil. Formen på og niveauet for de to gruppers indkomstfordelinger er næsten ens.

Tabel 1: Antal faglærte og ufaglærte. 2000 og 2010. Angivet i 1.000.

Alder	Faglærte			Ufaglærte		
	år 2000	år 2010	2010 i forhold 2000	år 2000	år 2010	2010 i forhold til 2000
18-27	126	61	48	104	67	64
28-37	247	151	71	110	46	42
38-47	212	208	98	135	74	55
48-57	212	166	78	129	92	78
58+	45	78	173	37	36	99
Total	842	664	79	619	315	51

For de ældste aldersgrupper er indkomstniveauet for både ufaglærte og faglærte tæt på at være ens hen over sekstilerne. For aldersgruppen 28-37 år er indkomstniveauet i 5. sekstil 5-10 pct. under indkomstniveauet i de tre ældste aldersgrupper. I den første aldersgruppe fra 18 til 27 år ligger ufaglærte godt under niveauet for de faglærte og generelt betydeligt under de andre aldersgrupper.

Når vi sammenholder indkomstfordelingerne for 2000 og 2010 med nedgangen i antallet af ufaglærte og faglærte i perioden, fremgår det, at indkomstniveauet ikke har ændret sig. De beskæftigede har opretholdt deres indkomstniveau, selv om mange har mistet deres arbejde.

Det er svært at forklare, hvorfor mange ufaglærte klare sig økonomisk godt sammenlignet med faglærte. Nogle mulige forklaringer kan være:

- De har fået meget jobtræning på deres arbejdsplads.
- De har gennemført kurser, som har givet dem relevante kvalifikationer.
- De har fået job, hvor andre kvalifikationer end faglærtes tæller, herunder personlige.
- De har opnået visse færdigheder fra en uafsluttet faglig uddannelse, som de kan udnytte.

Nogle forklaringer på, hvorfor faglærte ikke klarer sig økonomisk godt sammenlignet med ufaglærte kan være:

- De har et job, hvor de ikke benytter deres faglige uddannelse.
- De har ikke udviklet deres kvalifikationer og kan derfor ikke leve op til nye kvalifikationskrav.

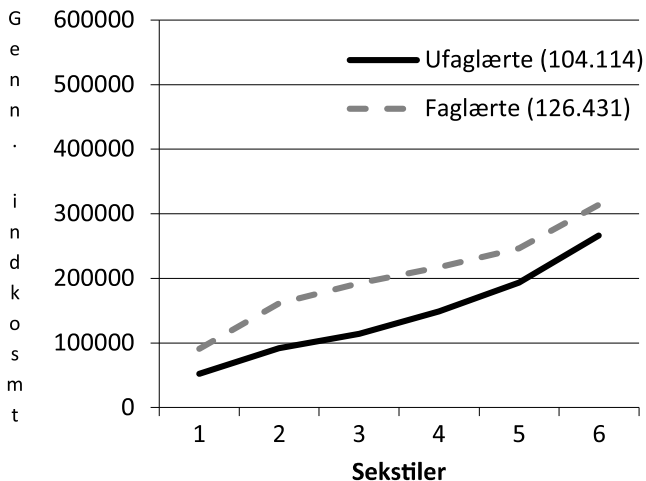
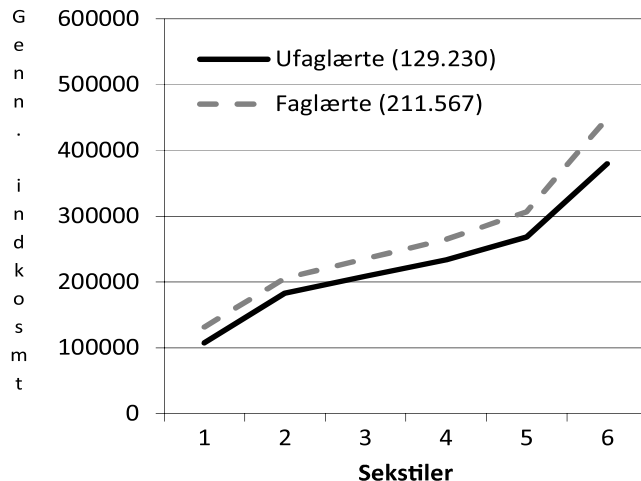
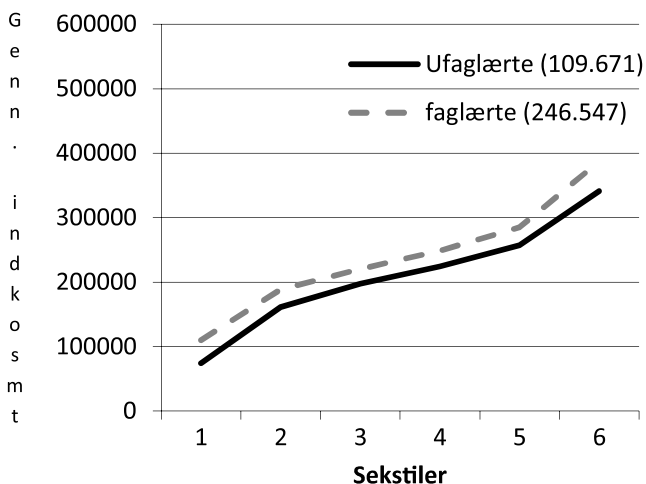
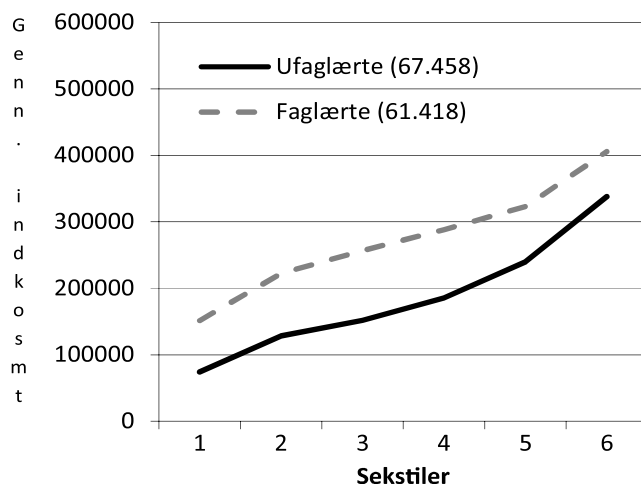
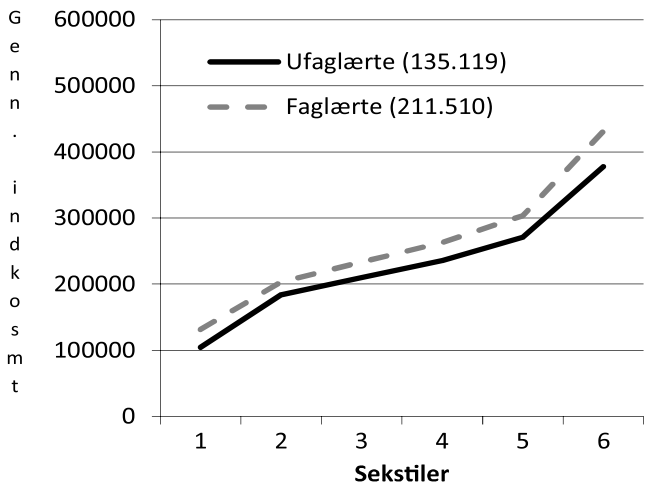
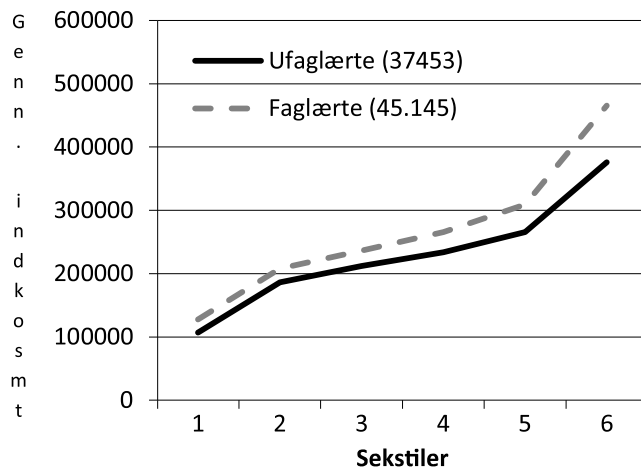
Et relevant spørgsmål er således, hvorvidt ufaglærte vil have haft glæde af en faglig uddannelse, siden de klarer sig økonomisk forholdsvis godt. De vil måske ikke engang klare sig godt med en faglig uddannelse, men komme til at høre til blandt den gruppe af faglærte, som ikke klare sig så godt økonomisk. En yderligere undersøgelse kunne afklare, i hvilket omfang forskellige handicaps kan bidrage til at forklare indkomstfordelingen for de to grupper. En antagelse kunne her være, at forholdsvis mange af de ufaglærte med lav indkomst har et handicap.

Det kunne også være interessant at undersøge, hvad virksomheder lægger vægt på hos en ansøger, som er 40 år eller ældre. Det kunne tænkes, at virksomheder lagde vægt på arbejds erfaring, motivation og personlige træk frem for den tidligere faglige uddannelse for mange år siden. Virksomheder ved ligeledes, at en ufaglært kan udnytte sine erfaringer opnået gennem praktisk arbejde. Denne ansøger ville måske heller ikke have kunnet gennemføre en formel uddannelse.

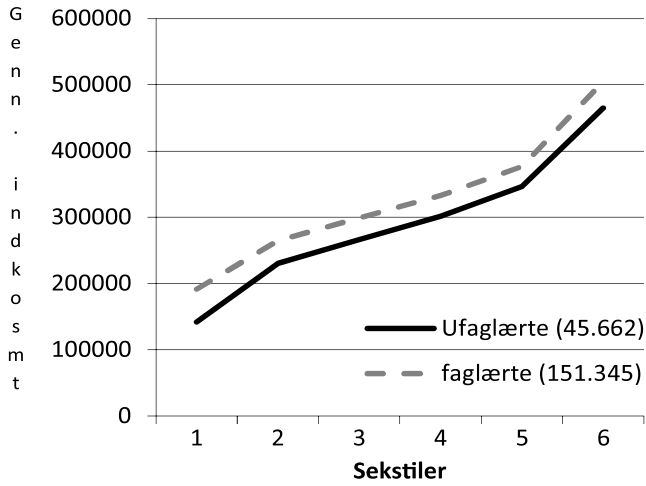
Konklusion

I denne artikel har vi vist, at ufaglærte klarer sig forholdsvis godt økonomisk sammenlignet med faglærte. Dette gælder både for 2000 og 2010, selv om antallet af både faglærte og ufaglærte falder markant i perioden, formentlig på grund af kriseårene fra 2008 og til dels også på grund af den teknologiske udvikling. Det vil derfor være relevant at se på, om 'den uddannelse' ufaglærte får fra praksis kunne få en formel status. Noget tyder i hvert fald på, at det mere er den personlige udvikling end den faglige uddannelse, som er afgørende for opnået indkomst niveau.

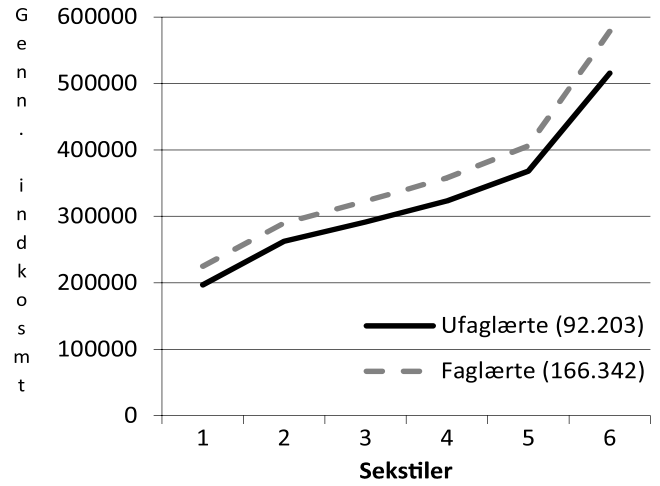
APPENDIKS

2.1 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 18-27 år, fordelt på sekstiler, 2000**2.4 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 48-57 år, fordelt på sekstiler, 2000****2.2 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 28-37 år, fordelt på sekstiler, 2000****2.5 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 58+, fordelt på sekstiler, 2000****2.3 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 38-47 år, fordelt på sekstiler, 2000****2.6 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 18-27 år, fordelt på sekstiler, 2010**

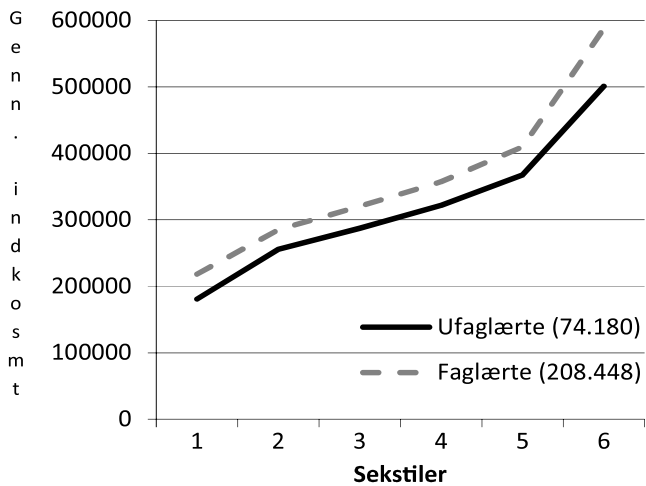
2.7 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 28-37 år, fordelt på sekstiler, 2010

2.9 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 48-57 år, fordelt på sekstiler, 2010

2.8 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 38-47 år, fordelt på sekstiler, 2010

2.10 Gennemsnitlig indkomst, faglærte og ufaglærte, 58+, fordelt på sekstiler, 2010

